

Centrum Ochrony Mokradeł

ul. Żwirki i Wigury 101 lok. 1.135; 02-089 Warszawa

tel. 48 796 435 444, e-mail: cmok@bagna.pl, www.bagna.pl

Warszawa 15 lutego 2021 r.

Uwagi Centrum Ochrony Mokradeł do projektu Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej

Poniższe uwagi zostały zgłoszone 15 lutego 2021 przez Centrum Ochrony Mokradeł w ramach konsultacji społecznych projektu Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) Unii Europejskiej. Plan Strategiczny WPR ma być dokumentem regulującym na poziomie państwa członkowskiego sposób wdrażania polityk zapisanych w zreformowanej ostatnio WPR, obejmując zarówno instrumenty I filara (czyli płatności bezpośrednie oraz działania sektorowe w zakresie rynków rolnych), jak i II filara (czyli wsparcie rozwoju obszarów wiejskich). Na pierwszej stronie projektu dowiadujemy się, że „w nowej perspektywie finansowej (lata 2023-2027) WPR nie będzie wdrażana w oparciu o zasadę zgodności realizowanych działań z ustalonymi na poziomie przepisów UE szczegółowymi wymaganiami, ale w oparciu o ocenę osiągniętych efektów i realizowanych celów. Oznacza to o wiele większą odpowiedzialność państw członkowskich, nie tylko w sprawie wyboru interwencji dostępnych w ramach Planu, zasad i warunków dostępu do wsparcia, ale także precyzyjnego określenia rezultatów”. Celami Planu mają być m.in. łagodzenie zmiany klimatu i adaptacja do niej oraz ochrona różnorodności biologicznej i wzmocnienie usług ekosystemowych. Przedstawiony projekt oceniliśmy przede wszystkim pod względem możliwości realizacji tych celów oraz zgodności w tym zakresie z zapisami przyjętymi przez Komisję Europejską i Parlament Europejski, zwracając szczególną uwagę na ujęcie gospodarowania glebami organicznymi (torfowiskami) oraz inne zapisy dotyczące mokradeł. Stwierdzamy, że w projekcie Planu praktycznie nie dostrzeżono ogromnej roli, jaką dla retencji węgla i poprzez to regulacji klimatu pełnią torfowiska, nie wzięto też pod uwagę wpływu odwadniania torfowisk na potęgowanie globalnego ocieplenia. Powszechnie dostępne dane wskazują, że odwodnione torfowiska stanowią największe źródło emisji gazów cieplarnianych z sektora rolnego w Polsce, a przywrócenie im wysokiego poziomu wody jest niezbędne dla powstrzymania tych emisji. Instrumenty ułatwiające powszechne wdrożenie takiego gospodarowania powinny bez wątpliwości znaleźć się w Planie Strategicznym WPR. Wśród innych znaczących braków należy wymienić brak szczególnego wsparcia dla renaturyzacji ekosystemów na obszarach wiejskich, w szczególności dla tworzenia bagiennych stref buforowych dla ochrony wód powierzchniowych przed wpływami nawozów z obszarów rolniczych. Szereg innych szczegółowych uwag do poszczególnych zapisów dokumentu zamieszczamy poniżej. Projekt Planu Strategicznego oceniamy jako zachowawczy i niewykorzystujący szans poprawy stanu środowiska wiejskiego, jakie dają instrumenty Wspólnej Polityki Rolnej.

Uwagi do rozdziału 1. Organizacja prac nad projektem planu

1. Proponowana zmiana: W części „1.2. Partnerstwo z organami krajowymi, regionalnymi i komisijnymi” na str. 8. wśród partnerów wymieniono uczelnie rolnicze, pomijając pozostałe uczelnie. Postulujemy usunięcie słowa „rolnicze”.

Uzasadnienie: Zważywszy na multi-dyscyplinarny charakter dokumentu, w szczególności na konieczność uwzględnienia w nim zewnętrznych uwarunkowań związanych ze zmianą klimatu i kryzysem różnorodności biologicznej oraz działań adaptacyjnych i mitygacyjnych, wskazane jest dopuszczenie do prac przedstawicieli uczelni nierolniczych – w tym uniwersytetów i uczelni technicznych, czy ekonomicznych.

2. Proponowana zmiana: na stronie 9. wśród przykładowych organizacji prośrodowiskowych, z którymi planowane jest przeprowadzenie konsultacji, prosimy o dopisanie Centrum Ochrony Mokradeł.

Uzasadnienie: gospodarowani e ekosystemami wodno-błotnymi ma bardzo duże znaczenie dla emisji gazów cieplarnianych z sektora rolnego oraz możliwości adaptacji do zmian klimatu.

Uwagi do rozdziału 2. Diagnoza, ocena potrzeb i ich priorytetyzacja

3. Proponowana zmiana: na str. 16 (Cel 4. Przyczynianie się do łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania się do niej, a także wykorzystanie zrównoważonej energii) w punkcie 3. (obecne brzmienie: „Zwiększanie pochłaniania i skutecznego magazynowania węgla w glebie m.in. w wyniku zalesiania najsłabszych gruntów rolnych oraz odnawiania lasów”) postulujemy zmianę na „Zwiększanie pochłaniania i skutecznego magazynowania węgla w glebie m.in. w wyniku zalesiania gruntów rolnych o niskich wartościach produkcyjnych i przyrodniczych, odnawiania lasów naturalnych oraz przywracania wysokich poziomów wody na odwodnionych torfowiskach”

Uzasadnienie: postulat zalesiania najsłabszych gruntów rolnych niesie niebezpieczeństwo niekontrolowanej utraty wartościowych przyrodniczo ekosystemów nieleśnych, dlatego należy wprowadzić zastrzeżenie o zastosowaniu zalesień do obszarów o niskich aktualnych walorach przyrodniczych; dodanie przymiotnika „naturalnych” w przypadku lasów oznacza, że znaczenie w mitygacji zmiany klimatu mają przede wszystkim lasy, które nie są przedmiotem gospodarki leśnej (pozyskania drewna); przywrócenie wysokich poziomów wody na torfowiskach jest kluczowe dla zachowania torfowisk na obszarach rolnych jako skutecznych magazynów węgla oraz nakierowanie ich na przywrócenie akumulacji (emisje CO₂ z odwodnionych torfowisk to największe źródło emisji GHG z sektora rolnego w Polsce).

4. Proponowana zmiana: na str. 16. w Celu 2, postulujemy zmianę brzmienia punktu 2 (aktualnie „Poprawa gospodarki wodnej na obszarach wiejskich”) na „Znaczące zwiększenie retencji wody na obszarach wiejskich”

Uzasadnienie: Potrzeba konkretnego zapisu wskazującego na pożądany kierunek zmian.

5. Proponowana zmiana: na str. 16. w Celu 2, postulujemy zmianę brzmienia punktu 3 (aktualnie „Poprawa jakości wód”) na „Znaczące zmniejszenie przedostawania się zanieczyszczeń ze źródeł rolniczych do wód podziemnych i powierzchniowych”

Uzasadnienie: Potrzeba konkretnego zapisu wskazującego na pożądany kierunek zmian.

6. Proponowana zmiana: na str. 16. w Celu 2, postulujemy zmianę brzmienia punktu 5 (aktualnie „Zapobieganie porzucaniu gruntów”) na „Stworzenie mechanizmów umożliwiających odbudowę naturalnych ekosystemów na porzucanych gruntach rolniczych” lub dopisanie takiego punktu jako osobnego w Celu 3.

Uzasadnienie: Porzucanie gruntów rolniczych należy potraktować jako szansę dla rozwoju opartych na przyrodzie rozwiązań mitygacyjnych i adaptacyjnych. Należy stworzyć mechanizmy wykupu gruntów porzucanych i przekazywania ich pod opiekę organizacjom lub instytucjom (w tym instytucjom publicznym) w ramach odbudowy kapitału przyrodniczego kraju.

7. Proponowana zmiana: na str. 17, w Celu 6, postulujemy zmianę brzmienia punktu 2 (aktualnie „Zrównoważone stosowanie środków ochrony roślin i nawozów”) na „Ograniczenie stosowania środków ochrony roślin i nawozów na obszarach wrażliwych o wysokich walorach przyrodniczych”

Uzasadnienie: Konieczność ukierunkowania działań na ochronę cennych ekosystemów, w szczególności wodnych i bagiennych.

8. Proponowana zmiana: na str. 17, w Celu 6, postulujemy zmianę brzmienia punktu 4 (aktualnie „Zwiększenie różnorodności biologicznej lasów”) na „Zwiększenie stopnia naturalności lasów”

Uzasadnienie: postulat zwiększenia różnorodności biologicznej może być rozumiany opacznie (np. promocja gatunków niezgodnych z siedliskiem); w lasach najlepszym sposobem wzrostu bioróżnorodności jest promocja procesów naturalnych.

9. Proponowana zmiana: na str. 17, w Celu 6, postulujemy dopisanie punktu „Restytucja przyrodnicza ekosystemów naturalnych i półnaturalnych, w szczególności mokradeł, na terenach rolniczych”

Uzasadnienie: niemożliwe jest odwrócenie alarmujących trendów spadku różnorodności biologicznej obszarów wiejskich jedynie przez podtrzymanie status quo, należy przede wszystkim zająć się przyczynami, tj. przywrócić utracone refugia dzikich gatunków poprzez mądrą promocję działań renaturyzacyjnych. Mogą być one realizowane poprzez odpowiednie wsparcie działań rolników na własnych gruntach lub stworzenie mechanizmu wykupu nierentownych obszarów rolnych na rzecz ochrony przyrody i z przeznaczeniem na cele restytucji ekologicznej.

Uwagi do rozdziału 3. „Strategia Interwencji”

10. Proponowana zmiana: wnioskujemy o uzupełnienie strategii o zagadnienia związane z zagospodarowaniem gleb organicznych (torfowisk) - w szczególności utrzymania związanych w nich zasobów węgla oraz przywracania sekwestracji.

Uzasadnienie: gleby organiczne (torfowiska) nie są wspomniane właściwie nigdzie w strategii, a są bardzo istotne zarówno w kontekście emisji gazów cieplarnianych (dwutlenek węgla i podtlenek azotu), jak i obiegu pierwiastków (azotu - denitryfikacja i fosforu - mobilizacja na skutek zanieczyszczenia siarczanami i azotanami).

11. Proponowana zmiana: w celu 4. (Przyczynianie się do łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania się do niej, a także wykorzystanie zrównoważonej energii) na str. 26 postulujemy usunięcie zapisu „W polskim rolnictwie istnieją ograniczone (procesami biologicznymi oraz koniecznością utrzymania bezpieczeństwa żywnościowego) możliwości redukcji emisji gazów cieplarnianych.”

Uzasadnienie: Istnieje znaczny potencjał do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych z obszarów rolniczych poprzez podniesienie poziomów wody (zaprzestanie odwadniania) na obszarach występowania gleb organicznych. Gleby te, zazwyczaj o niskiej wartości rolniczej, stanowią niecałe 7 % ogólnej powierzchni użytków rolnych w Polsce. Emisje gazów cieplarnianych wywołane odwodnieniem tych gleb można oszacować na przeszło 30 MT ekw. CO₂ rocznie, co stanowi największe źródło emisji z sektora rolniczego (prawdopodobnie ponad 50%). Podniesienie poziomów wody na torfowiskach mogłoby zatem skutkować znaczącym ograniczeniem uciążliwości polskiego rolnictwa dla klimatu. Należy rozważyć dwa scenariusze ich powtórnego nawodnienia: (1) zaprzestanie ich użytkowania (którego koszty, w tym środowiskowe, daleko przewyższają korzyści), np. poprzez ich wykup przez Skarbu Państwa na cele odtwarzania ekosystemów i przywrócenia ich funkcji (retencja węgla i wody) oraz (2) utrzymanie produkcji rolnej przy równoczesnym podniesieniu poziomu wody w pobliże powierzchni terenu i zastąpienie upraw wymagających odwodnień rolnictwem bagiennym, czyli paludikulturą. Jest to koncepcja rozwijana obecnie w wielu krajach Europy oraz zaakceptowana przez Parlament Europejski i Komisję Europejską jako praktyka rolnicza w nowej Wspólnej Polityce Rolnej. Paludikultura pozwala rolnikom osiągać dochody z produkcji pasz, biomasy na cele energetyczne lub materiałów budowlanych (np. z trzciny lub pałki szerokolistnej), przy równoczesnym ograniczeniu emisji gazów cieplarnianych czy uwalniania biogenów z takich gruntów oraz zapewnieniu retencji wody. Skutkiem uwzględnienia zagadnień związanych z gospodarowaniem glebami organicznymi w Strategii Interwencji powinny być propozycje szczegółowych rozwiązań w innych częściach Planu Strategicznego, z których przykładowe proponujemy w innych uwagach.

12. Proponowana zmiana: postulujemy usunięcie zapisu "Urządzenia wodne piętrzące wodę będą mogły być wyposażone w instalacje do pozyskiwania energii z OZE (mikroinstalacje wodne). Poprawi to efektywność wykorzystania dostępnych zasobów wodnych zarówno w produkcji energii, jak i produkcji rolnej." na str. 26-27.

Uzasadnienie: poprawa wykorzystania zasobów wodnych i dostępności wody w rolnictwie (dla upraw) powinna wiązać się przede wszystkim ze zwiększeniem retencji glebowej (i infiltracji wód opadowych do wód podziemnych) na dużym obszarze. Wymaga to powstrzymania odpływu w jak najwyższych położeniach w zlewni (w początkowych odcinkach cieków). W tych lokalizacjach przepływy są zbyt małe, żeby opłacalnie wykorzystywać je do produkcji energii wodnej, a instalacje piętrzące na małych rzekach powodują zaburzenie ich ciągłości i negatywnie oddziałują na populacje ryb. Wykorzystanie urządzeń piętrzących do produkcji energii wyklucza ich wykorzystanie do magazynowania wody.

13. Proponowana zmiana: w celu 5. postulujemy rozważenie zmiany brzmienia zapisu "Kontynuowane będzie wsparcie dla gospodarstw położonych na obszarach z ograniczeniami naturalnymi i innymi szczególnymi ograniczeniami (ONW). Powyższe wsparcie ogranicza ryzyko związane z porzucaniem gruntów, a co za tym idzie przyczynia się do poprawy stanu gleb w Polsce" (str. 28) tak, by wskazać na szanse, jakie porzucanie niektórych gruntów rolniczych stwarza dla restytucji ekosystemów w celu ograniczenia zmiany klimatu, eutrofizacji wód i spadku różnorodności biologicznej. Postulujemy jednocześnie umieszczenie w strategii celów szczegółowych umożliwiających takie działania, np. poprzez wykupy porzucanych gruntów przez Skarb Państwa i przeznaczenie ich na cele restytucji ekosystemów.

Uzasadnienie: utrzymywanie nieopłacalnej produkcji rolnej w trudnych warunkach (np. na glebach organicznych, czy obszarach podmokłych lub w bezpośredniej bliskości cieków, w miejscach często zalewanych) często nie jest uzasadnione ani z ekonomicznego, ani ze środowiskowego punktu widzenia. Tam, gdzie istnieją ekstensywnie użytkowane, wartościowe ekosystemy półnaturalne takie użytkowanie należy wspierać. Natomiast na obszarach o niskich wartościach przyrodniczych (np. głęboko zmieliorowane i zdegradowane łąki na zmurszałych glebach organicznych, często zalewane podczas epizodów opadowych) koszty (w tym koszty środowiskowe jak emisje gazów cieplarnianych i biogenów z minimalizującego się torfu) przekraczają znacznie korzyści. W takich przypadkach ich przeznaczenie na cele przyrodnicze jest zdecydowanie bardziej zgodne z szerokim interesem publicznym niż podtrzymywanie nierentownej i szkodliwej środowiskowo gospodarki rolnej.

14. Proponowana zmiana: w celu 4. (Przyczynianie się do łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania się do niej, a także do zwiększania udziału zrównoważonej energii) postulujemy uwzględnienie emisji gazów cieplarnianych z osuszonych torfowisk w kategorii zagrożeń oraz przywracania wysokich poziomów wody na torfowiskach (względnie ponowne nawadnianie osuszonych torfowisk) jako działania pozwalającego ograniczyć emisje gazów cieplarnianych z rolnictwa.

Uzasadnienie: emisje pochodzące z rozkładu torfu na odwodnionych torfowiskach są największym źródłem gazów cieplarnianych z sektora rolniczego w Polsce. Nieuwzględnienie tego aspektu w analizie SWAT podważa jej wiarygodność i kompletność. Postulujemy uzupełnienie analizy pod tym względem oraz dodanie odpowiednich zapisów w projekcie planu.

15. Proponowana zmiana: w celu 5. („Wspieranie zrównoważonego rozwoju i wydajnego gospodarowania zasobami naturalnymi takimi jak woda, gleba i powietrze”) postulujemy dodanie zapisów o przestawianiu gospodarowania na odwodnionych mokradłach, w szczególności torfowiskach, na rolnictwo dostosowane do wysokich poziomów uwilgotnienia, w tym rolnictwo bagienne (paludikulturę), w połączeniu z przywracaniem na tych obszarach wysokich poziomów wody i jej naturalnej retencji.

Uzasadnienie: utrzymywanie odwodnieniowego rolnictwa na obszarach pobagiennych, zwykle z głębokimi glebami organicznymi podatnymi na utratę węgla, jest sprzeczne z zasadą zrównoważonego rozwoju oraz zapisami w WPR o konieczności właściwej ochrony torfowisk. Jedynym sposobem gospodarowania tymi obszarami w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju (a więc nie generując zagrożeń środowiskowych) jest promocja rolnictwa

dostosowanego do warunków bagiennych lub podmokłych. Postulujemy uzupełnienie analizy pod tym względem oraz dodanie odpowiednich zapisów w projekcie planu.

16. Proponowana zmiana: w celu 6. (Przyczynianie się do ochrony różnorodności biologicznej, wzmacnianie usług ekosystemowych oraz ochrona siedlisk i krajobrazu) postulujemy dodanie do analizy degradacji mokradeł oraz ich renaturyzacji.

Uzasadnienie: degradacja mokradeł wskutek osuszania jest najważniejszym procesem powodującym spadek różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich i głównym powodem wymierania gatunków ptaków. Restytucja przyrodnicza tych terenów jest jedynym możliwym działaniem zaradczym, by odwrócić te trendy. Postulujemy uzupełnienie analizy pod tym względem oraz dodanie odpowiednich zapisów w projekcie planu.

17. Proponowana zmiana: w sekcji 3.2. (Architektura środowiskowa i klimatyczna) do wieloletnich interwencji rolnośrodowiskowo-klimatycznych należy dodać przywracanie wysokich poziomów wody na odwodnionych torfowiskach.

Uzasadnienie: przywracanie wysokich poziomów wody na torfowiskach jest jedynym możliwym działaniem zapobiegającym emisjom gazów cieplarnianych z rozkładu torfu, jest to działanie potrzebne niezależnie od aktualnej roślinności i innych walorów przyrodniczych torfowisk i wiąże się z ponoszeniem przez rolników wieloletnich kosztów związanych z budową urządzeń piętrzących i utraconym przychodem oraz ewentualnie koniecznością transformacji gospodarki rolnej na rolnictwo bagienne.

18. Proponowana zmiana: uzupełnienie norm GAEC o prawną ochronę trwałych użytków zielonych (TUZ) przed zaorywaniem, szczególnie na glebach organicznych i na obszarach Natura 2000. Jedynym wyjątkiem powinno być być jednorazowe przygotowanie gruntu pod wprowadzanie upraw paludikulturowych (np. pałka szerokolistna) na gruntach organicznych na których podniesiono poziomy wody.

Uzasadnienie: przekształcanie TUZ w pola orne (lub nawet incydentalne stosowanie na nich orki) z reguły skutkuje znacznymi stratami siedlisk gatunków, utratą różnorodności biologicznej oraz emisjami węgla zawartego w glebie - szczególnie w przypadku gleb organicznych.

19. Proponowana zmiana: postulujemy doprecyzowanie zapisu "Również istotnymi interwencjami o charakterze środowisko-klimatycznym realizowanymi przez gospodarstwa rolne będą inwestycje na rzecz adaptacji rolnictwa do zmian klimatu (np. zbiorniki gromadzące wody opadowe i roztopowe, instalacje do zagospodarowania wody deszczowej, przebudowa urządzeń melioracji wodnych, instalacje do powtórnego obiegu wody, budowa, przebudowa, remont lub modernizacja budynków lub budowli w celu ich adaptacji do niekorzystnych warunków pogodowych lub pojawienia się zagrożeń chorobowych w produkcji roślinnej lub zwierzęcej)" (str. 39), tak, by było jasne, że dofinansowanie do przebudowy urządzeń melioracji wodnych ma służyć zwiększeniu ich możliwości zatrzymywania wody i spowalniania odpływu.

Uzasadnienie: istnieje niebezpieczeństwo, że środki te mogłyby być wykorzystywane w celu dalszego przyspieszania odpływu wody z krajobrazu, z negatywnymi skutkami zarówno dla przyrody jak i dla funkcjonowania rolnictwa.

Uwagi do rozdziału 5. ROZWAŻANE DZIAŁANIA (INTERWENCJE)

20. Proponowana zmiana: „ekoschematy – praktyki korzystne dla środowiska i klimatu” zawierają interwencję „Retencjonowanie wody na trwałych użytkach zielonych”, która jest dostępna jedynie „dla rolników, którzy równolegle realizują wybrane pakiety przyrodnicze związane z zachowaniem cennych siedlisk przyrodniczych i siedlisk zagrożonych gatunków ptaków w ramach Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego PROW 2014-2020 r. oraz zobowiązania rolno-środowiskowo-klimatycznego w ramach Planu Strategicznego 2023-2027 lub praktykę ekstensywne użytkowanie trwałych użytków zielonych w ramach ekoschematów”. Stanowczo postulujemy

rozszerzenie dostępności tej interwencji na wszystkie użytki zielone i wszystkich rolników, niezależnie od tego, czy realizują ww. dotychczasowe zobowiązania PROW.

Uzasadnienie: użytki zielone dają ogromny potencjał retencji wody, jeśli działanie to zostanie zrealizowane horyzontalnie i będzie łatwo dostępne. Fakt występowania na danym UZ objętych dopłatami siedlisk przyrodniczych lub gatunków ptaków nie zwiększa możliwości retencji wody na tych obszarach. Może być wręcz przeciwnie: fakt występowania chronionych siedlisk i gatunków ptaków oznacza, że obszary nie zostały jeszcze znacząco odwodnione. Potencjał zwiększenia krajobrazowej retencji wody jest największy na głęboko zdrenowanych torfowiskach i obszarach zalewowych pociętych sieciami rowów odwadniających. Również na tych obszarach potrzeby zwiększenia retencji są największe, wpływając na warunki gospodarowania w regionie. Ograniczenie interwencji związanych ze zwiększaniem retencji do beneficjentów „pakietów przyrodniczych” jest więc sprzeczne z logiką i interesem publicznym. Dodatkową korzyścią z rozszerzenia tego działania na wszystkich beneficjentów będzie znaczące zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych z rozkładu odwodnionych gleb organicznych.

21. Proponowana zmiana: postulujemy dodanie osobnego ekoschematu „Rolnictwo bagienne” (paludikultura), którego celem byłoby zrekompensowanie rolnikom kosztów podnoszenia poziomu wody na osuszonych torfowiskach i przestawienia produkcji na rośliny mokradłowe, wykorzystywane paszowo, energetycznie lub materiałowo.

Uzasadnienie: paludikultura została zaakceptowana przez Komisję Europejską jako sposób gospodarowania podlegający wsparciu w ramach WPR, przy czym jest to jedyny kierunek przekształceń gospodarowania na glebach organicznych, który pozwala na szybkie ograniczenie emisji dwutlenku węgla i podtlenku azotu z tych terenów oraz znaczący wzrost retencji wody i wskaźników różnorodności biologicznej, przy jednoczesnym zachowaniu produkcyjnego charakteru tych obszarów. Centrum Ochrony Mokradł podejmie się przygotowania propozycji brzmienia takiego schematu.

22. Proponowana zmiana: w sekcji 5.3. (Opis projektowanych interwencji II filaru) postulujemy dodanie nowej kategorii interwencji p.n. „Zapobieganie degradacji gleb torfowych”, którego wymogami powinno być zobowiązanie do utrzymywania wysokich poziomów wody w obrębie działki poprzez zainstalowanie urządzeń piętrzących na rowach lub likwidację rowów odwadniających. Interwencja mogłaby być łączona z proponowanym ekoschematem dotyczącym wsparcia dla rolnictwa bagicznego.

Uzasadnienie: dla ochrony zasobów węgla organicznego konieczne jest zobowiązanie do długotrwałego podniesienia poziomu wody, czego nie gwarantują roczne płatności w ramach ekoschematów. Ten pakiet działań zapewniłby jednocześnie znaczące zwiększenie retencji wody w krajobrazie wiejskim. Centrum Ochrony Mokradł oferuje współpracę przy przygotowaniu propozycji tej interwencji.

Uwagi do załącznika 4. Analiza SWOT - Cel 4. Przyczynianie się do łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania się do niej, a także wykorzystanie zrównoważonej energii

23. Proponowana zmiana: postulujemy ponowne opracowanie analizy SWAT po uzupełnieniu jej o zagadnienia związane z gospodarowaniem na glebach organicznych (torfowiskach), w szczególności - skutkami odwadniania oraz możliwościami mitygacji i adaptacji do zmiany klimatu w efekcie ich ponownego nawodnienia.

Uzasadnienie: brak zagadnień związanych z glebami organicznymi i emisjami gazów cieplarnianych w efekcie ich odwadniania uważamy za dyskwalifikujące analizę w jej obecnym kształcie. Emisje gazów cieplarnianych, w szczególności CO₂ i N₂O, z odwodnionych torfowisk stanowią największe źródło gazów cieplarnianych z sektora rolnego w Polsce.

Uwagi do załącznika 5. Priorytetyzacja potrzeb Planu Strategicznego dla WPR

24. Proponowana zmiana: w celu 4. (str. 15) nieprawidłowo napisano, że „największe znaczenie ma emisja podtlenku azotu z gleby w wyniku nawożenia azotem i metanu z produkcji zwierzęcej” - większe bowiem są emisje z degradacji

torfu, będące skutkiem odwodnienia torfowisk. Postulujemy poprawienie tego zapisu i uwzględnienie w dalszej części tekstu potrzeb i możliwości ograniczenia zmiany klimatu poprzez podnoszenie poziomu wody na odwodnionych torfowiskach.

Uzasadnienie: obecne brzmienie zapisu wprowadza w błąd i nie zawiera najistotniejszych (a więc w naszym pojęciu priorytetowych) działań ograniczających emisje gazów cieplarnianych z rolnictwa.

25. Proponowana zmiana: w celu 4 (str. 16), postulujemy zmianę brzmienia punktu 3. (obecnie "Zwiększanie pochłaniania i skutecznego magazynowania węgla w glebie m.in. w wyniku zalesiania najłagodniejszych gruntów rolnych oraz odnawiania lasów") na "Zwiększanie pochłaniania i skutecznego magazynowania węgla w glebie m.in. w wyniku zalesiania gruntów rolnych o niskich walorach produkcyjnych i przyrodniczych, renaturyzacji lasów oraz przywracania warunków bagiennych na odwodnionych mokradłach", a także dodanie w opisie działań promujących naturalne ekosystemy leśne i restytucję mokradel.

Uzasadnienie: obecny tytuł działania obejmuje tylko lasy, podczas gdy najefektywniejszymi (w przeliczeniu na powierzchnię) lądowymi magazynami węgla organicznego są torfowiska. Tekst opisu działania wprawdzie zawiera prawidłowy opis tego magazynowania, jak i emisji GHG związanych z odwodnieniem torfowisk, ale zaskakująco nie zawiera żadnych rekomendacji do naprawy tej sytuacji. Takim działaniem bezsprzecznie powinno być powszechne podniesienie poziomów wody na odwodnionych torfowiskach. Postulat zastąpienia zapisu o odnawianiu lasów zapisem o ich renaturyzacji wynika z tego, że zwiększenie powierzchni lasów naturalnych (docelowo "węglchronnych") ma największe znaczenie dla trwałego usuwania węgla z atmosfery (w odróżnieniu od "odnawiania" lasów gospodarczych, które nie funkcjonują jako trwałe pochłaniacze węgla).

26. Proponowana zmiana: w punkcie 4. (Rozwój biogospodarki w oparciu o nieżywnościowe zastosowania biomasy rolniczej i leśnej) postulujemy dodanie zapisów o promocji paludikultury na ponownie nawodnionych mokradłach, jako przyjaznego przyrodzie sposobu na pozyskanie biomasy energetycznej lub budowlanej.

Uzasadnienie: ponownie nawodnione torfowiska są z reguły bardzo żyznymi siedliskami, na których rozwijają się wysokoproduktywne zbiorowiska roślin bagiennych. Koszenie roślin bagiennych, np. pałki lub trzciny, pozwala na pozyskanie wysokich ilości biomasy przy jednoczesnym ograniczeniu emisji gazów cieplarnianych z rozkładu torfu (dzięki podwyższeniu poziomów wody).

27. Proponowana zmiana: w punkcie 5. (aktualne brzmienie "Zapobieganie porzucaniu gruntów") postulujemy zmianę działania na "Przywracanie przyrody na porzucanych gruntach rolniczych" lub dodanie takiego działania w osobnym punkcie.

Uzasadnienie: porzucania gruntów rolniczych nie należy zawsze traktować jak zagrożenia - w wielu przypadkach może być ono szansą dla pozyskania gruntów pod odtwarzanie ekosystemów naturalnych w celu zwiększenia sekwestracji węgla, przeciwdziałania spadkowi różnorodności biologicznej, czy przechwytywania biogenów z obszarów rolnych (np. tworzenie rozległych bagiennych stref buforowych w okolicach ujścia systemów melioracyjnych do rzek). Należy opracować mechanizmy wsparcia takich przekształceń, np. poprzez wykup gruntów.

Uwagi do załącznika 6. „Normy GAEC określone na poziomie krajowym w ramach warunkowości”

28. Proponowana zmiana: postulujemy zmiany zapisu w działaniu GAEC2 „Minimalna ochrona terenów podmokłych i torfowisk” na „Skuteczna ochrona mokradel i torfowisk” lub „Skuteczna ochrona mokradel i zrównoważone użytkowanie torfowisk”

Uzasadnienie: określenie „minimalna ochrona” jest nieadekwatne w stosunku do zapisów WPR, które brzmią literalnie (GAEC2) „Skuteczna ochrona mokradel i odpowiednie utrzymywanie torfowisk” („*Effective protection of wetland and appropriate maintenance of peatland*”). Wnioskujemy o jej zmianę. Uważamy, że obecny zapis wprowadza w błąd, trudno bowiem uznać słowo „minimalna” za odpowiednik angielskiego „*effective*”. W przypadku

torfowisk proponujemy rozważyć zapis o ich zrównoważonym użytkowaniu, które jest warunkiem ich „odpowiedniego utrzymania”. W przypadku torfowisk kryterium zrównoważonego użytkowania musi być oparte na minimalizowaniu odwodnienia i rozkładu torfu.

29. Proponowana zmiana: zapis w GAEC2 „Na wyznaczonych obszarach podmokłych i torfowiskach rolnicy są zobowiązani przestrzegać zakazu ich przekształcania i zaorywania.” postulujemy zmienić na „Na wyznaczonych obszarach podmokłych i torfowiskach rolnicy są zobowiązani przestrzegać zakazu ich odwadniania i zaorywania” lub „Na wyznaczonych obszarach podmokłych i torfowiskach rolnicy są zobowiązani do przestrzegania zakazu ich zaorywania oraz – w przypadku obszarów wyposażonych w urządzenia (rowy lub dreny) odwadniające – do minimalizacji poziomu odwodnienia poprzez instalację urządzeń zatrzymujących wodę (piętrzących), tak by maksymalny poziom odwodnienia nie przekraczał 30 cm”.

Uzasadnienie: zalecane praktyki w gospodarstwie nie są w pełni adekwatne w stosunku do oryginalnych zapisów GAEC2. Wprawdzie zaorywanie rzeczywiście znacząco przyspiesza rozkład torfu i zgadzamy się w pełni z zapisem o jego zakazie. Natomiast „zakaz przekształcania” jest nieprecyzyjny, a co więcej potencjalnie szkodliwy. Większość (prawdopodobnie blisko 90%) torfowisk w Polsce jest odwodnionych, w większości systemami rowów melioracyjnych budowanych w celach ich przekształcenia na obszar rolnicze. Wskutek tego odwodnienia torfowiska ulegają od lat postępującej degradacji, a torf rozkłada się, zanikając w tempie co najmniej 1 cm (nawet do kilku cm) miąższości rocznie. Oznacza to, że „zakaz przekształcania” będzie w efekcie przyczyniał się do postępującej degradacji i do celowo – do zaniku torfowisk w ciągu kolejnych dekad. Torfowiska te zostały bowiem przekształcone lata temu. Aby powstrzymać ich zanikanie (a więc je „odpowiednio utrzymać”) absolutnie konieczne jest przywrócenie na nich wysokich poziomów wody.

30. Proponowana zmiana: zapisy w GAEC 4 (Ustanowienie stref buforowych wzdłuż cieków wodnych) należy uzupełnić o zakaz orki oraz obowiązek (o ile istnieje taka możliwość) podwyższania poziomów wody w obrębie stref buforowych.

Uzasadnienie: stosowanie orki w sąsiedztwie cieków powinno być absolutnie zabronione ze względu na zwiększone przedostawanie się z gleby substancji organicznych i zgromadzonych w niej (przez wieloletnie gospodarowanie) nawozów. W dodatku takie obszary nie pełnią efektywnie roli stref buforowych, tj. nie przechwytyją biogenów z wód. Najefektywniejsze mechanizmy usuwania zanieczyszczeń w strefach buforowych dotyczą środowisk bagiennych. Warunkiem zachodzenia denitryfikacji i innych mikrobiologicznych procesów usuwania azotu jest zabagnienie gleb (występowanie warunków beztlenowych) i obecność znaczącego udziału materii organicznej w glebie.